

ACC. N:R M. 11930 :/.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jämsides med jordbruksskötsel har fiske bedrivits så långt någon minnes eller hört berättas av gammalt folk och förekom då såsom binäring eller för husbehov. Som binäring där jordbruket ej gav tillräcklig bärgning åt många kommande barn, eljest till husbehov. Fiskeplatsen låg nära; inomskärs eller strax utanför kusten. Gällde det garnfiske eller backefiske eller fiske med bottendörj så förekom det i regel i fjordar och sund, eller bland skären, men makrillfiske bedrevs utanför kusten bort mot Skagen. Det berättas om bönder som foro till Skagen och köpte skädda (rödspotta) kallad "Skagbuskädda". När de så kommer hem rodde man till Uddevalla och sålde dem där. Samuel Berntson i Kila, Flatön, fiskade med vad och sålde fisken i Uddevalla. Hans barn rodde dit och på hemvägen dog en flick av köld (1850 talet). Ochså fanns de som for till Norge och köpte sill, som de sen sökte sälja var de kunde. De hade öppna båtar (ej däckade) men längst framme fanns en "plikt", under backen, där de kröp in och låg om natten i halm. Där kokade de sin mat i en eldstad som bestod av en stor gryta, och röken fick ta sig ut bäst den kunde. På Orust fanns bönder, som sedan de gjort ifrån sig våren foro ut i skärgården och fiskade torsk. Då hade de salt och käril att salta i med sig. På kvällen foro de i land på en holme och rensade fisken, kokade lever och

ACC. N:R M. 11930:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

huvud samt åt, varefter fisken saltades. Så lade man sig att sova under seglet och började fisket igen nästa dag så snart det ljusnade. Denna fisk användes enbart till husbehov. Också hade de små vadar som de fiskade skarpsill med inne i fjordarna. Sillen saltades till "brissling" och användes i hushållet. Skarpsillfisket bedrevs särskilt på hösten. På sommaren foro många ut för att fiska makrill. Det talas om den första "boneskalla", d.v.s. en hård storm från land. Den skulle ha inträffat år 1814. Då drev många båtar ut till havs och gick bort. En drev över till Norge och folket blevo tagna av norrmännen, som tog ifrån dem seglen som de låste in i en bod. När bönderna varit där rätt länge, bröt de sig en natt in i boden och tog sina tillhörigheter och lyckades segla hem. Då hade det redan gjorts tacksägelse för dem i kyrkan.

Den sista "boneskalla" inträffade 1862 eller - 63 då också olyckor hände. En båt bärgades av Engelsmän vid Skagen. De gårdar på Flatö och Skaftö som gränsade till snäckedjupet bedrevo ostronfiske där. Dessa gårdar hade en karta som utvisade vars och ens område i vattnet där de skulle få taga ostron, och voro de mycket måna om att ingen främmande fick komma in på deras område. Ågaren till Barsholmen hotade skjuta alla, som sökte ta ostron på hans vatten.

Man fiskade då jordbrukets skötsel medgav fiske, men kvinnorna

fick göra mycket av männens arbete i jordbruket. Dessutom ta sig an den ilandförda fisken, antingen den skulle säljas eller beredas för det egna hushållet. När storsillen gick till land skaffade sig bönderna på Skaftö sillvad, s.k. landvadar. De bildade "vadlag" som bestodo av 11 man. Var och en redde sina vadstycken som de sedan gemensamt på hösten slog ihop till en vad. De hade tre båtar: "vadbåten" som var störst, "tågkågen" något mindre, samt "lännekågen". I vadbåten transporterades vaden, i tågkågen tågvirket, medan lännekågen användes till varjehanda, men mest för att "känna" efter sill. De kunde ofta få ligga långt från hemmet i dagar och nätter och söka efter sill, och hade de då mat med sig, eller också sökte de köpa mat där de kunde få nattlogi. Sillen såldes till uppköpare och gick till salterierna, eller som på 1890 talet, till guanofabrikerna.

Samtliga dessa uppgifter gälla 1800-talet. Det kan tilläggas, att bouppteckningar och auktionsprotokoll från 1800-talet ofta innehåller uppgifter om "garn" och "en liten vad".

Fiskets art.

De olika fisken som bönderna bedrevo voro vanligast garnfiske, ljusterfiske, backefiske, dörjefiske, pilkfiske (här benämnt pirk). Vid fiske med bottendröj användes ett kohorn, format med ett fäste av trä som sattes fast i ett tullhål i båtkanten.

Hornet kallades "halhorn", och dörjen halades in över hornet.
Fiskets utgångspunkt. Fiskeredskapen förvarades dels i boningshuset och dels i ladugården. En och annan kunde ha en bod vid stranden, men var då mera ovanligt. I regel hade man bryggor av sten eller med träkar där båtarna förtöjdes; ibland drogs de upp på land. För vadarnas torkning hade man "vadräcker" d.v.s. långa slanor som fästades samman i en stor fyrkant, där vaden breddes ut. Någon gång användes i st. för "räcka" en "bock", också av långa slanor, men som restes i höjden i takform. I övrigt hängdes redskapen till tork hemma på väggen, sedan garn eller backor först retts upp, "splitats", på garnsplit eller backesplit.

- 1) Strandplatsens ägoförhållanden. a)b) Stranden på Skaftö hade före 1755 varit samfällid, men delades då, enligt förefintlig karta, så att varje hemman fick sin del av utmarken, med strand. Samtliga hemman hade alltså efter detta år sin särskilda del av stranden men sedermera uttogs särskilda, vad man kallade "länneplatser" som voro gemensamma för flera olika hemman som gemensamt hade deltagit i skifte s.k. "skifteslag". Sådana skiften hade ägt rum i slutet av 1700 talet, och vid laga skiftet (1840 talet) uttogs ytterligare samfälligheter som än äga bestånd.
- 2) Strandplatsens bebyggelse. a)b) Som förut anförts fanns bryggor på vissa ställen, men i regel torde båtarna ha dragits upp på

land. En och annan kunde ha bod vid stranden, men de lågo enstaka. Samfälllda bodar är ej kända, ej håller att tomtskatt betalades, när det gällde jordbrukare. Däremot funnos de som slog sig ner vid stranden där de byggde sig hus och bodar och helt ägnade sig åt fiske. Dessa hade, att till markägaren eller ägarna betala en viss tomtlega, som väl i regel utgjordes av fisk eller arbetsprestationer. Dessa mindre anhopningar av hus och bodar utvecklades sedermera till fiskelägen, men kunde också upphöra som fiskeläge. (Wärbo på Löndal). Det är ej känt att särskilda boningshus på öar och holmar använts speciellt under viss fisketid.

3) Strandplatsens kolonisation. Den som hade långt till sjön brukade ofta gå på kvällen till sin sjöbod för att komma tidigt ut på fiske på morgonen, och sov han då under den mörkaste natten i boden. Att de lagade sin mat i boden, är ej bekant. Ej håller är känt, att yrkesfiskare hade tillgång till andra bodar eller boningshus, än sina egna. Det är känt (som undantag) att en jordbrukare avhände sig sin gård och blev fiskare, men då slog han sig ner på ett större fiskeläge och byggde sig hus där.

Fiskets organisation och försörjningsbetydelse. Bönderna fiskade dels ensamma eller med familjemedlemmars hjälp, dels och i lag med andra, såsom vid makrillfiske utanför kusten, dels i större lag såsom vid sillfiske. (se nr 5) Hur stort jordbruket var när

ACC. N:R M. 11930:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

man bedrev fiske berodde ju också på hur många i familjen som kunde deltaga i fiske. Här i trakten voro jordbruken små och därför behövdes fisket som en bisyssla, av nödtvång. Man odlade råg, bönor korn och havre samt potatis. Djurantalet växlade från 1-2 hästar, 2-5 kor samt ett större eller mindre antal får samt 1-2 grisar.